

FIIA 15/2012

COMMENT

Vadim Kononenko
Tutkija (virkavapaalla)
Ulkopoliittinen instituutti

EU ja Venäjä eivät enää näe toisiaan tärkeinä kumppaneina > WTO-jäsenyydestä syntyneet kiistat osoittavat, että EU:n ja Venäjän strateginen kumppanuus on kuopattu

EU:n ja Venäjän suhteessa on koettu myötä- ja vastamäkiä. Monista kiistoistaan huolimatta Brysselin ja Moskovan johtajat eivät ole koskaan kyseenalaistaneet suhteen merkitystä. Nyt näyttää kuitenkin siltä, etteivät EU ja Venäjä enää pidä toisiaan erityisen tärkeinä kumppaneina.

Moskovan ja Brysselin väliset suhteet eivät ole viime aikoina olleet erityisen rakentavat. Ainoana kohokohotana voi pitää Venäjän liittymistä Maailman kauppajärjestön WTO:n jäseneksi elokuussa 2012.

Neuvottelut Venäjän jäsenyydestä kestivät 18 vuotta, ja EU:ssa katsotaan, ettei Venäjä olisi päässyt jäseneksi ilman EU:n myötävaikutusta. Eurooppalainen elinkeinoelämä on toivonut, että WTO-jäsenyys tekisi Venäjästä houkuttelevamman sijoituskohteen ja kehittäisi Venäjän markkinoita avoimmiksi ja enustettavimmiksi sekä sitoisi ne tiivimmin kansainvälisiin sopimuksiin.

Venäjä on ollut WTO:n jäsen vasta muutaman kuukauden ajan, mutta jäsenyydestä on jo tulossa yksi uusi kiistanaihe joulukuun 21. päivänä järjestettävässä EU:n ja Venäjän huippukokouksessa. Nahistelu tullimaksuista on vain kiihtynyt; ongelmia aiheuttavat muun muassa Venäjän asettamat karjantuontimaksut, maahan tuotavista käytetyistä autoista perittävä kierrätysvero sekä suomalaista metsäteollisuutta hieittävät puutullit. EU:n mukaan Venäjä ei ole mukauttanut ulkomaankauppaansa WTO:n sääntöjen mukaisesti, vaan haluaa pitää kaiken vallan itsellään.

Puutullikiista on esimerkki siitä, miten Venäjän WTO-jäsenyydelle

asetetut odotukset ovat jääneet toteutumatta. Markkinoiden vapauttamisen ja toiminnan helpottamisen sijasta Venäjä on saattanut voimaan uusia rajoituksia. Voidakseen tuoda puuta Venäjältä ulkomaisilla yrityksillä on oltava kumppaninaan paikallinen yritys. Suomalaisten metsäteollisuusyritysten mukaan Venäjän viranomaiset valikoivat nämä paikalliset yritykset. Myös hakkuulupien myöntäminen eurooppalaisille yrityksille viivästyy byrokraattisten esteiden vuoksi. Kiista on jo nousut EU-tasolle, ja kauppakomissaari Karel De Gucht on yrittänyt saada aikaan sopua, toistaiseksi tuloksetta.

Venäjällä on omat valituksenaiheensa EU:n suuntaan. Listan kärjessä on energiakauppa ja energijätti Gazprom. Moskovassa on hermostuttu EU-komission syyskuisesta päätöksestä alkaa tutkia epäilyjä siitä, että Gazprom olisi käyttänyt väärin hallitsevaa asemaansa markkinoilla. Jo aiemmin Gazpromin EU:ssa toimivien tytäryhtiöiden konttoreihin on tehty ratsioita.

Venäjällä nämä toimet on koettu lähes hyökkäyksenä maan suvereniteettia vastaan. Presidentti Vladimir Putin kehotti Gazpromia siirtämään kaikki kiistansa EU:n kanssa Kremlille, jotta ne voitaisiin ratkaista korkeimmalla poliittisella tasolla. Putin kommentoi kiistaa toteamalla

sarkastisesti, että aloittamalla kauppasodan Gazpromin kanssa EU halusi siirtää Venäjälle taakan Euroopan talouden tukemisesta halvalla energialla.

Näillä sanoillaan Putin osui naulan kantaan. EU:n toiminta näyttäytyy monille geopolittisena toimintana ja osoituksena Euroopan katkeruudesta Venäjää kohtaan, mutta itse asiassa kyse on yrityksestä löytää keinoja uhkaavan talouskriisin taltuttamiseksi. Voidakseen taata edes vähäisen talouskasvun EU:n on tartuttava kahteen haasteeseen: kustannusten minimoimiseen sekä investointien ja innovaatioiden maksimoimiseen. Komissio on ajanut voimakkaasti EU:n kolmannen energiapaketin ja yhteisen energiapolitiikan toimeenpanemista sekä lainsäädäntöä, jolla yhdennettäisiin ja liberalisoitaisiin jäsenmaiden energiamarkkinoita, parannettaisiin energiatehokkuutta ja lisättäisiin uusiutuvan energian käyttöä.

Kaikki nämä toimet vaikuttavat tietysti Venäjän etuihin, mutta komission aktiivisuus energia-asioissa ei perustu Venäjän-suhteisiin vaan EU:n omaan taloustilanteeseen. Gazprom nähdään EU:ssa hankalana ulkoisena energiantoimittajana, joka ei halua sitoutua EU:n sääntöihin.

Gazprom ei ole ainoa ulkomainen yritys, jonka kanssa EU on ajautunut

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

kiistoihin ja oikeustaisteluihin. Microsoftia vastaan nostettiin kilpailu-oikeudellinen kanne. Eurooppalaiset yritykset ovat myös syyttäneet kiinalaisia aurinkopaneelivalmistajia hintojen polkemisesta. Yhdysvallat ja Kiina eivät ole kuitenkaan tehneet näistä kauppakiistoista poliittisia kysymyksiä.

Venäjän asenne selittyy maan yliherkkyydellä kaikkea sellaista kohtaan, mikä liittyy maan pyhään lehmään, energianvientiin. EU:n kannan taustalla taas voi olla perusteellisempi ilmiö. EU kutsuu suhteitaan niin Yhdysvaltoihin, Venäjään kuin Kiinaan strategiseksi kumppanuudeksi, mutta vain Yhdysvaltain ja Kiinan-suhteille annetaan todellisuudessa strateginen painoarvo. EU:n suhde Venäjään on strateginen vain juhlapuheissa.

Suhde Yhdysvaltoihin on EU:lle kiistämätön prioriteetti. Kiinan-suhteen tärkeyttä korostaa se, että Kiina on EU:n toiseksi suurin kahdenvälinen kauppakumppani. Kiinalaisten sijoitusten määrä EU:n alueelle oli vuonna 2011 seitsemän miljardia euroa. Tässä vertailussa Venäjä jää kauas taakse, ja talouskriisi on sysännyt sen yhä kauemmas.

Näissä olosuhteissa on vaikea nähdä, mikä voisi kompensoida tilannetta niin, että Venäjä näyttäytyisi EU:lle strategisena prioriteettina.

Hankaluudet Gazpromin kanssa ja Venäjän taipumattomuus WTO:n sääntöjen suhteen eivät ainakaan auta asiaa.

Voidaan kysyä, vieläkö Venäjä puolestaan pitää – tai haluaako se pitää – EU:ta strategisena prioriteettina. Hyvin todennäköisesti myös Venäjällä koetaan, että EU-suhteen merkitys on heikentynyt. Mutta onko tämä hyvä vai huono asia?

Yhtäältä kehityssuunta on negatiivinen, sillä Venäjä ja EU ovat monien siteiden yhdistämiä lähi-naapureita, ja molemmat voisivat hyötyä suhteidensa strategisesta uudelleenarvioinnista. Toisaalta tämän arvioinnin tulisi perustua realistisiin näkymiin myönteisestä muutoksesta ja tahtoon saada tällainen muutos aikaan. Koska näin ei ole, ei ole kovinkaan järkevää ylläpitää jo kuopatun strategisen kumppanuiden prameaa julkisivua.

Käsillä on ainutlaatuinen ja hieman nolo tilanne Venäjän ja EU:n lähihistoriassa. Suhdetta ryhdyttiin rakentamaan 1990-luvulla siitä olettamuksesta, että jaamme yhteiset arvot. 2000-luvun alussa tämän lähtökohdan korvasi oletus yhteisistä eduista. Juuri nyt näyttää siltä, etteivät EU ja Venäjä tiedä, mikä niitä voisi yhdistää – jos mikään.